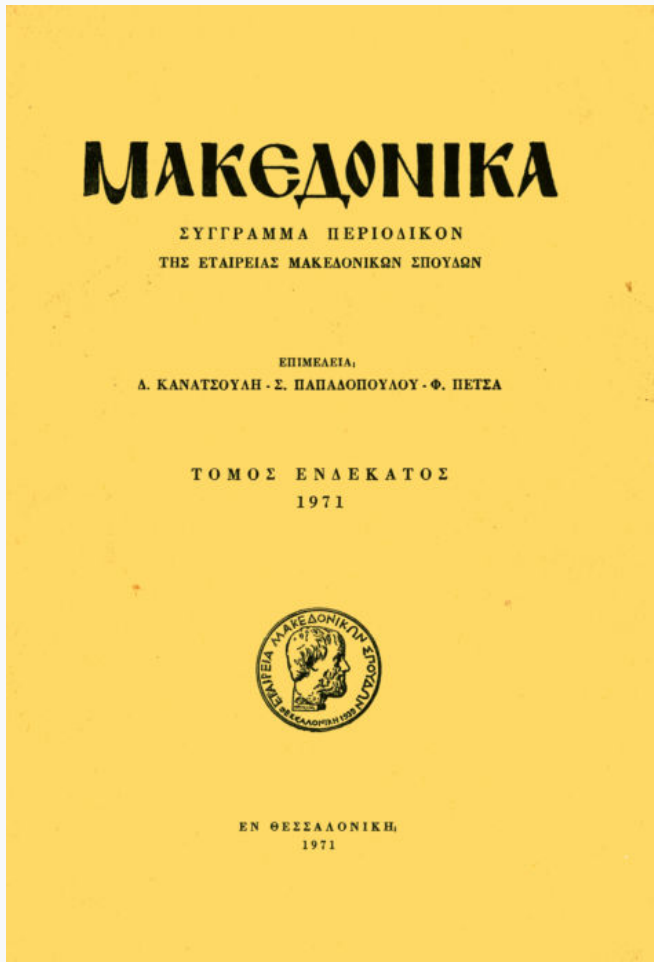

Μακεδονικά

Τόμ. 11, Αρ. 1 (1971)

Δημ. Ν. Παπαναούμ, Λαογραφικά Σιατίστης.
Γιάννη Γιώβου, Μακεδονικά γκαργκάλια. Ζήνωνος
Μ. Πιτένη (Λιόλιου), Κουζιανιώτ'κα μπέντια

Βασίλειος Δ. Φόρης

doi: [10.12681/makedonika.964](https://doi.org/10.12681/makedonika.964)

Copyright © 2014, Βασίλειος Δ. Φόρης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Φόρης Β. Δ. (1971). Δημ. Ν. Παπαναούμ, Λαογραφικά Σιατίστης. Γιάννη Γιώβου, Μακεδονικά γκαργκάλια. Ζήνωνος Μ. Πιτένη (Λιόλιου), Κουζιανιώτ'κα μπέντια. *Μακεδονικά*, 11(1), 480–483. <https://doi.org/10.12681/makedonika.964>

Δ η μ. Ν. Παπαναούμ, Λαογραφικά Σιατίστης (Βραβείον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν). Μακεδονική Βιβλιοθήκη 27. Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 79 μὲ 8 εἰκόνες ἐντὸς κειμένου.

Γιά ννη Γιώβου, Μακεδονικά γκαργκάλια. Νέα Ὑόρκη [1971], σελ. 104.

Ζήνωνος Μ. Πιτένη (Λιόλιου), Κουζιανιώτ'κα μπέντια. Ἀθήναι 1971, σελ. 318.

Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ διαπιστώνει κανένας ὅτι στὴ σημερινὴ ἐποχὴ τῆς περιφημῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας, τῆς ἄκρατης τεχνοκρατίας καὶ τῆς ἐκμηχάνισης τῶν πάντων, βρίσκονται ἀνάμεσά μας ἄνθρωποι ποὺ ὄχι μόνον παθαίνουναι μὲ τὸ μητρικὸ γλωσσικὸ τους ἰδιῶμα, παρὰ καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸ ζωντανέψουν ἀποτυπώνοντες στὸ χαρτὶ τοὺς ἦχους, τὶς λέξεις καὶ τὸ ὄφρος του. Ἡ προσπάθειά τους αὐτὴ ἀξίζει τόσο πρὸς τὸν ἐπαινο, ὅσο σκέπτεται κανένας τὶς μεγάλες δυσκολίες ποὺ παρουσιάζονται στὴν ἀπόδοση τοῦ ἰδιωματικοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ γενικότερα στὴ σύνθεση τῶν κειμένων.

Οἱ τρεῖς συγγραφεῖς παρουσιάζονται ἐδῶ μὲ τὴν κοινὴ αὐτὴ κριτικὴ, γιατί κοινὸς εἶναι ὁ σκοπὸς ποὺ ἐπιδιώκουν, κοινὰ τὰ μέσα ποὺ χρησιμοποιοῦν, κοινὸ εἶναι καὶ τὸ ἀναγνωστικὸ τους... κοινὸ: ἀπευθύνονται κυρίως στοὺς συμπατριῶτες τοὺς Δυτικομακεδόνες, ἰδίως τῆς Σιάτιστας καὶ τῆς Κοζάνης, μιλώντας τοὺς στὸ ντόπιο γλωσσικὸ τους ἰδιῶμα, γιὰ νὰ τοὺς ἀφηγηθοῦν ἢ νὰ τοὺς θυμίσουν εὐπράγελες ἱστορίες τῆς παλιάς κυρίως «καλῆς ἐποχῆς», νὰ τοὺς διασκεδάσουν καὶ ἐνδεχομένως νὰ τοὺς διδάξουν. Καὶ τὸ πετυχαίνουν αὐτὸ καὶ οἱ τρεῖς, ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του, ζωντανεύοντας ἔτσι γνωστὰ στοὺς παλαιότερους πρόσωπα καὶ ἀξέχαστες ἐποχές, καὶ δίνοντας ταυτόχρονα πλούσια τροφὴ ὄχι μόνον στοὺς γλωσσολόγους, παρὰ καὶ στοὺς λογράφους καὶ ὡς ἓνα σημεῖο καὶ στοὺς ἱστορικούς.

Ὁ Κ. Δημήτριος Παπαναούμ, συνταξιούχος τώρα ἐκπαιδευτικὸς, εἶναι γόνος παλαιᾶς οἰκογένειας τῆς Σιάτιστας καί, μολονότι μένει ἀπὸ χρόνια στὴ Θεσσαλονίκη, ἔχει κλεισμένη μέσα στὴν ψυχὴ του τὴ γενεαίειρά του καὶ περιγράφει πολλὰ ζωντανὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς καὶ τὶς πράξεις τους. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ λαογραφικὸ ὕλικό του βιβλίου του, ποὺ δὲν ἐνδιαφέρει ἐδῶ ἄμεσα, δίνει καὶ ἐντεκα ἡθογραφικὰ ἀφηγήματα μὲ θέματα ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα, τὴν Πρωτοχρονιά, τὰ Φῶτα, τὶς Ἀποκριές, τὴν Πρωτομαγιά, τὸ Πάσχα καὶ τὸ Δεκαπενταῦγουστο. Οἱ τύποι τοῦ Κ. Παπαναούμ προβάλλουν στὰ κείμενα αὐτὰ μὲ ὅλη τὴ φυσικότητά τους. Τὸ μεγάλο προσόν τῶν συγγραφέων εἶναι ὅτι ἀφήνει τοὺς ἥρωές του ν' ἀφηγῶνται μόνον τοὺς σὲ ἄλλους πάλι ἥρωες τὰ «κατορθώματα» ἢ τὰ παθήματά τους, καὶ μὲ αὐτὸν τὸ διάλογο, μὲ αὐτὴ τὴν ἀπομάκρυνση τῆ δικῆς του ἀπὸ τὰ ἱστοροῦμενα, πείθει ὅτι πέτυχε νὰ φωτογραφίσῃ τοὺς ἰδιωματικούς τύπους καὶ τὴ γλῶσσα τους. Ὁ συγγραφέας ἔκαμε πολλὰ καλὰ ποὺ ἔβαλε, ὅπου χρειάστηκε, λίγα εἰσαγωγικά δικά του λόγια πρὶν ἀπὸ τὰ κείμενα καὶ ἔδωσε ὕστερα μαγνητοφωνημένη σχεδὸν τὴ συνομιλία τῶν Σιατιστινῶν, ποὺ στήνονται ὀλόρθοι μπροστὰ στὸν ἀναγνώστη. Χωρὶς νὰ παραβλέπω διόλου ὡς δευτερώτερες πολλές, πάρα πολλές ἄλλες, τέτοιες ζωντανὲς εἰκόνες, ἀναφέρω μία μόνον: ἀφηγεῖται μιὰ Σιατιστινὴ σὲ μιὰν ἄλλην πῶς τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων οἱ συντροφικὲς τῶν νέων κόλιασαν ἀπὸ τὶς νοικοκυρὲς τῆς Σιάτιστας τὰ «κόλιαντα» καὶ πῶς ἤρθαν καὶ στὸ δικό της σπίτι: «Ἀρχινοῦν νὰ χτυποῦν ν' πόρτα μ' κὶ νὰ τραγοῦν τὰ «κόλιαντα». Φτάν' ἴκει π' λέει τοῦ τραγοῦδ' «Κὶ σὰ δὲν ἔχεις κόλιαντα, δῶς' μας ἓνα κουρίτσι. — Κὶ τί τοῦ θέλεις, γάϊδαρι, τοῦ ξένου τοῦ κουρίτσι;» Ἰγὼ ἰλῶ ἀπὸ μέσα μ' κὶ λέου δὲ βγαίνουν νὰ τσ' δώσουν τὰ κόλιαντα ἂν δὲν τοῦ σώσω. Κὶ δὲν τοῦ σταματοῦν. Λὲν κὶ παρακάτ': «Νὰ τοῦ φιλῶ, νὰ τοῦ τσιμπῶ, νὰ μὶ ζισταίνει τοῦ βράδου». Παίρνου τοῦ τσιπ μὶ τὰ κόλιαντα...» (σ. 52). Ἐκεῖνος ὁ μονόλογος τῆς Σιατιστινῆς τῆ ζωγραφίζει κατὰ τὸν πρὸς ὄρατο τρόπο καὶ δικαιώνει τὰ τέσσερα ἐπιθετα ποὺ ἐντελῶς πρόσφατα ὁ καθηγητὴς Κ. Ἀγ. Γ. Τσοπανάκης τόσο εὐστοχα ἀπένειμε σ' ὅλες τὶς γυναῖκες τῆς Σιάτιστας: «ἔξυπνες, χαριτωμένες, πειραχτικὲς κὶ ἐρωτιάρες»

(«Σιατιστινή γοητεία», «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον» Νικ. Σφενδόνη, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 104).

Ἡ περίπτωση τοῦ κ. Γιάννη Γιώβου εἶναι εντελῶς διαφορετική. Ὁχι ἀπλῶς ἐπεμβαίνει στοῦ ἰδίστου, ἀλλὰ τὸ ἀναστατώνει κυριολεκτικὰ μὲ τὰ τοιμηρὰ, τὰ τρελὰ τοῦ γλωσσικά παιγνιδίσματος, μὲ ὕφος ὁλότελα προσωπικὸ ἀλλὰ πάντοτε μὲ ὄργανο τὸ ἰδίστου, μὲ χιούμορ ποὺ συζητᾷ δὲ σέβεται οὕτε καὶ τὰ «ῥηϊκὰ» διδάγματα ποὺ ὁ ἴδιος πάει (ῥ: θῆθεν πάει) νὰ βγάλῃ ἀπὸ τίς ἱστορίες του, τέλος μὲ μιὰ δομὴ στὰ κείμενά του, μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορούσε ἴσως νὰ διεκδικήσῃ καὶ εὐρύτερες λογοτεχνικὲς δάφνες. Ὁ κ. Γιώβος, μὲ πολλὴν ὄντως μαεστρία, δίνει τὴν ἄλλη ὄψη τῶν ἰδιωματικῶν κειμένων: ὥς τώρα συνθησάμε νὰ βλέπουμε τὸν ἅπλο καὶ ἀπέρητο ἰδιωματικὸ λόγο μὲ τὴ δική του βέβαια ζωντανὰ καὶ παραστατικὴ σύνταξη, ἀλλὰ καὶ μ' ἓνα περιορισμένον σχετικὰ λεξιλόγιον· ὁ συγγραφέας ἐδῶ σπάζει αὐτὰ τὰ σῆνορα καὶ ἀπλώνεται σὲ σφαῖρες ὑψηλῶν ἢ ἐνσυνείδητα ψευδοὑψηλῶν νοημάτων, φιλοσοφεῖ, σαρκάζει μὲ τέχνη τὰ πάντα καὶ δημιουργεῖ τὸ δικό του κόσμον. Ἐτσι, «εἰσάγοντάς» μας στὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ δώδεκα σπαρταριστὰ διηγημὰτά του, στὸ ὁποῖο περιγράφει τὴν ὁμαδικὴ ὑστέρια τοῦ χωριοῦ ποῦ, θέλοντας ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν κατὰ τοὺ «στοιχειοῦ», νόμισε πῶς τὸ ἀνακάλυψε στὸ πρόσωπον ἐνός... Ἀγγλοῦ ἀρχαιολόγου, γράφει: «Ἡ προυκατάληψ' εἶναι κακὸ πρᾶγμα. Ἡ δεσιδιμονία χειρότερον. Κι ἡ ἴφκουλουπιστία τρεῖς μαυρόριττον. Αὐτὲς οἱ τρεῖς μάλιστα μποροῦν νὰ ὑπνοῦνται λαὸν οὐλόκληρον καὶ νὰ τὸν τραβοῦν ἀπ' τ' μὲτ' ἡ ἰάνσις οὐλόκληρου. Αὐτὲς εἶναι ἡ ἰτία γιὰ τοῦ χαταλίει ποὐκνικὶ ριζίλινιν ὅλου τοῦ χωριοῦ π' ὥς σῆμμα ἀντρέπουντι κι νὰ πῶν οἱ κατοικοὶ τ' ποῦ γιννιθκαν» (σ. 13). Ἄλλοῦ πάλι, ἀφοῦ ἰστόρησε τὸ πῶς ναυάγησαν τὰ σχέδια ἐνός νέου... Ἰκαροῦ, ποῦ μὲ τὴν πρώτη δοκιμὴ ἔπεσε ἀπὸ τὸ δέντρο καὶ οἱ συγχωριανοὶ τὸν τὸν ἐβγάλαν «Κρῶ», «κοινωνιολογεῖ» ὁ χαριτωμένος κ. Γιώβος: «Παλιόκοσμη, μὰ μὴν ἰδῆς πρoutουπόρου. Θαρρεῖς πῶς ὅλα τὰ πειράματα πιγαῖν' μὲ τοῦ πρῶτου...» (σ. 22).

‘Ο κ. Ζήνων Πιτένης έγραφε τα εϋθυμογραφήματά του για μιὰ 20ετία και πάνω στην εφημερίδα τής Κοζάνης «Αντική Μακεδονία» και στὸν τόμο ποὺ παρουσιάζεται ἐδῶ ἀναδημοσιεύει, κάπου 100 ἀπὸ αὐτά, σχεδὸν ὅπως πρωτοδημοσιεύτηκαν. Μὲ κεντρικὸν ἥρωα τοῦ Λιόλιου, ὁ κ. Πιτένης ἀφηγείται νόστιμες καὶ πολλὸ συχνὰ πιπεράτες ἱστορίες τῆς παλιᾶς Κοζάνης, ἀλλὰ καὶ πρόσφατες ἐντυπώσεις τοῦ ἀπὸ τὴν παροικία τῶν Κοζανιτῶν στὴν Ἀθήνα, προσωπικὰ τοῦ βιώματα, πραγματικὰ ἢ ἐντεναχ πλάσιμένα, τὰ ταξίδια τοῦ στὴν Κοζάνη, σκηνὲς ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ τῆς Ἀθήνας, ἰδωμένες μὲ τὸ μάτι τοῦ Κοζανιτῆ τῆς παλιᾶς ἐποχῆς. Προσωπικὸ ὅρος δημιουργεῖ ὁπωσδήποτε, ἀλλὰ ἡ ἀφήγησή τοῦ θυμίζει κοζανιτικὲς συναναστροφές, ὅπου ἱστοροῦνται τὰ πάντα, γινωστὰ ἐπεισόδια «καρυκεύοντα» δόντως, σκορπιζοῦν ἀφθονο γέλιο καὶ διασκεδάζουν τὶς συντροφίες. Ζωντανὸς καὶ ἐλκυστικὸς, δὲν ἐπιτρέπει στὸν ἀναγνώστη νὰ διακόψῃ τὴν ἀνάγνωση τοῦ κεμενῶν τοῦ, ἅμα τὴν ἀρχίσῃ. ‘Ο κ. Πιτένης ἀγαπήθηκε πολλὸ ἀπὸ τοὺς ἀναγνωστὸς τοῦ κοινῷ, γιατί πέρα ἀπὸ τὸ γέλιο τοῦ χάρισε ποικίλες συγκινήσεις καὶ ἀκόμα τὸ θαυμασμὸ γιὰ τὴν διεισδυτικότητά τοῦ στὴν περιγραφή τῶν ἀνθρώπων καὶ χαρακτήρων (ὅπως εἶναι ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος τοκογλύφος τῶν σελίδων 47-50). Ἀκόμα καὶ φαινομενικὰ ἀπλές καὶ συνηθισμένες οἰκογενειακὲς σκηνὲς πόσα δὲν κρύβουν στὰ κεμενά του: ‘Ο ἀρραβωνιαστικὸς ἐρχεται τὸ βράδυ μὲ τὴ συντροφιά τοῦ στοῦ σπíti τῆς μνηστῆς γιὰ φαγοπότι, καὶ ἔνας ἀπὸ τοὺς συνδατυμένους ρωταί: τὸ νυσταγμένο δερρακί τῆς γιατί δὲν τρώει, γιὰ νὰ πῆσθι ὑπερὰ νὰ κοιμηθῇ; καὶ ὁ μικρὸς: «Ί! Σάματ! τρώμι ἱμεῖς οἱ μ’ κροῖ! τὰ βράδια καὶ καί!!! Ἀποῦ ἱτότι π’ ἀρραβωνισμέν καὶ ἔν Ἀφρατούλα μας, ὅλου νηστ’κοῖ κοιμωμιστοὶ τοῦ βρδδ’, γιατί ἐρχιτο οὐ γαιμπρούλιας μὴ ἔν παρὰ τ’!» (σ. 158). Ἀπὸ τὰ συγκινητικότερα προσωπικὰ βιώματα τοῦ κ. Πιτένη εἶναι καὶ ἡ ἐπίσκεψή τοῦ ὑπερὰ ἀπὸ χρόνια στοῦ ἐξοκλήσι τῆς Παναγίας στὴν Κοζάνη: «Πῆγα πρῶτα-πρῶτα στοὺν τρανὸ τοὺν Πλάτανου, ἀπ’ μὴ φάν’κιν καὶ αὐτὸς οὐλίγου γιρασμένους καὶ μὴ τὰ χαμπιλὰ τὰ κλονόρια, πιομένα... Τοῖν κοίταζε, τοῖν κοίταζε, καὶ μὴ φάν’κιν ὅτι καὶ αὐτὸς

μὶ στουχάσκιν κι μὶ καλημέρ'σιν μ' ἓνα σύναγμα στὰ φύλλα!...» (σ. 237).

Πέρα ἀπὸ τὴν ψυχαγωγικὴ ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ τὴ λογοτεχνικὴ ἀξία τους, τὰ κείμενα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀπὸ γλωσσολογικὴ ἄποψη πολύτιμη πηγὴ γιὰ τὴν ἔρευνα τῶν βόρειων ιδιωμάτων μας καὶ τὴν ἐπισήμανση πολλῶν φαινομένων. Παρουσιάζουν ὅμως καὶ τὰ τρία ἔργα ὁρισμένα μειονεκτήματα ὡς πρὸς τὴν ἀπόλυτη πιστότητα στὴν ἀπόδοση καὶ τῶν φθόγγων καὶ τῶν τύπων καὶ τῶν συντακτικῶν γενικά τρόπων. Στὸ κ. Παπαναούμ τὰ διηγήματα κάνει ἐντύπωση ἡ νομοτέλεια τῆς ἀποβολῆς τοῦ τελικοῦ ἄτονου φθόγγου -ι. Ὑστερα ἀπὸ ὁρισμένα μόνο σύμφωνα καὶ ἡ διατήρησή του ὕστερα ἀπὸ συγκεκριμένα ἄλλα. Ἐτσι, τὸ τελικὸ ἄτονο -ι ἀποβάλλεται ὕστερα ἀπὸ τὰ σύμφωνα: β, δ, θ, μ, π, ρ, φ, ἐνῶ διατηρεῖται ὕστερα ἀπὸ τὰ σύμφωνα: γ, ζ, κ, λ, ν, σ, τ, χ, τσ. Ἰδοὺ τὰ παραδείγματα: μουσκεῦ' (46), χόβ (47), ἀψυχάραβ' (48), κανακεῦ' (56), μπίραβ' (59) — ἀνοίγει (49), νὰ φεύγῃ (55) — βράδ' (49), τοῦ πηγὰδ' (54) — ἀγγαρίζῃ (47), χάζι (47), Μί φουνάζει (53) — καλὰθ' (59, 60), νάρθ' (61) — ἱτζιούκι (48), τσιρέκι (55), ν' ἀφήκῃ (56), τς κοῦκκ[ο]ι (62) — θέλει (46), κιφάλι (46), τ' Μιχάλη (46), ἀμπέλι (46), κουφουτύλι (50), ὄλοι (62) — ἀρμουζούμ' (46, 50), γκιούμ' (53), τί νὰ κάμ' (56) — κι ἀπουμνεῖ (46), πααίνει (46), φτάνει (48), φούρνοι (48), ριπάνι (55) — τσιράπ' (51, 53), π' τ' ἀκατόπ' (50, 62), ζλάπ' (54), χασάπ' (56) — χέρ' (46), ἄχαρ (passim), γουμάρ (46, 48), ἄχοῦρ (46), κθάρ (49), οἱ ἄντρ (62) — νὰ μὴ νῆ τραβήξῃ (46), νὰ ξιφουρτώσῃ (47), τοῦ φέσι (54) — [Σ' ἔτη] Σ' ἔστη πολλὰ (46, 47, 48,...), σπίτσι (46)· κιαμέτι (54), μύτη (55), ἀντέτι (55) — ντσάφ (53), κέφ' (55), τοῦ συντροφ'τς (61) — Μῶχει (46), τῶχει (46), Νάχη (46), νὰ τρέχη (55) — κλούτσι (48), ἱλάτσι (55), ἔτσι (62). Ἀντίθετα, ὁ κ. Γιώβος (ὁ ὁποῖος δὲ δηλώνει βέβαια πουθενά ὅτι τὸ ἰδίωμα στὸ ὁποῖο γράφει εἶναι τὸ σιατιστινὸ, αὐτὸ ὅμως εἶναι φανερότατο καὶ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸν κ. Γ. Μ. Μπόντα στὴν ἐφημερίδα «Δυτικὴ Μακεδονία» τῆς Κοζάνης τῆς 24.4.1971: «...ἡ ἀγνοτερά Σιατιστινὴ διάλεκτος...») παρουσιάζει καὶ ἀποβολὴ καὶ ταυτόχρονα διατήρηση τοῦ τελικοῦ ἄτονου -ι ὕστερα ἀπὸ ὅλα σχεδὸν τὰ σύμφωνα: γιατρεῦ' (14) ἀλλά: ν' ἀνέβῃ (19) — πλησιάζ' (15) ἀλλά: παρτουρίζει (20) — θὰ νάρθ' (14) ἀλλά: εἶχιν μάθει (19) κτλ. κτλ., καὶ μόνο τὰ δ καὶ d παρουσιάζουν (ὅσο διαπίστῳσα ἀπὸ 2-3 ἀναγνώσεις) συνέπεια: ἀποβολὴ -ι μετὰ τὸ δ, βράδ' (14), σμάδ' (14), καὶ διατήρηση μετὰ τὸ d, λιβέντι (13). Ἐτσι ὅμως καὶ σωστὲς διαπιστώσεις δὲν μποροῦν νὰ γίνουν καὶ τὰ διδαγμένα ἦδη γιὰ τὸ ἰδίωμα κλονίζονται χωρὶς σοβαροὺς ἐπιστημονικοὺς λόγους. Ὅπως ἔχει δεῖξει ὡς τώρα ἡ ἔρευνα γιὰ τὰ βόρεια ιδιώματα, ἡ ἀποβολὴ τοῦ φθόγγου τελεῖται κανονικά, καὶ εἰδικὰ γιὰ τὴ Σιάτιστα ὁ καθηγητῆς κ. Α. Γ. Τσopanάκης σημειώνει: «Τὸ ἰδίωμα εἶναι ἀυστηρὰ βόρειο. Ὅπου ὑπάρχουν ἀποκρυσταλλωμένοι τύποι ποὺ δὲν ἐπηρεάστηκαν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπὸ τὴν Κοινὴ τῆς ἐποχῆς, ἐκεῖ οἱ νόμοι τῆς ἀποβολῆς τῶν ἄτονων *ou* καὶ *i* καὶ τῆς στένωσης τῶν ἄτονων *o* καὶ *e* σὲ *ou* καὶ *i* εἶναι ἀυστηροί: *απ' κάζου*,... *οὐπέρου*,...» («Τὸ Σιατιστινὸ ἰδίωμα», «Μακεδονολογία» 2, 1950, σ. 269). Ὑστερα ἀπὸ αὐτά, θὰ ἔμοιαζε μεγάλῃ ἡ ἀπαίτηση, νὰ ξεχωρίζουν στὴ γραφὴ οἱ τελικοὶ συμφωνικοὶ φθόγγοι, γιατί βέβαια ἄλλως προφέρεται τὸ *κάτ* (=κάτω, κάτω) καὶ ἄλλως τὸ *κάτ'* (=κάτι), ἄλλως *ρίε* (=ρίξου) καὶ ἄλλως νὰ *ρίε'* (=νὰ ρίξῃ) (αὐτὰ γιὰ τὴν Κοζάνη τουλάχιστο ἰσχύουν ἀπόλυτα), ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα γιὰ τὴν ἐπιστήμη τῆς γλωσσολογίας ἔχει πολὺ μεγάλῃ σημασία. Αὐτὸ εἶναι ἓνα μόνο παράδειγμα. Θὰ μπορούσε κανεῖς ν' ἀπαριθμήσῃ καὶ μερικὲς ἄλλες ἀντινομίες: στοὺς δύο Σιατιστινοὺς ὡς πρὸς τὴν ἀνάμεικτη χρῆσι τοῦ ἀρχικοῦ συμφώνου γ- πρὶν ἀπὸ -ε καὶ -ι: *Γιράνεια*, *Γιρανιώτι* — *νναϊκίς* *Ξιλάτι* (Παπαναούμ 63-52,68 κτλ.), *ιά* - γιὰ (Γιώβος, passim)· τὴ συντακτικὴ χρῆσι «*τς εἶπιν*» γιὰ τὸν ἐνικό στό θηλυκὰ (Πιτένης, *συννά*) ἀντὶ τοῦ μόνου γνήσιου κοζανίτικου: *ἔν εἶπιν* καὶ ἄλλα· καὶ πάλι τὸ ἀνακάτεμα τῶν Σιατιστινῶν ὡς πρὸς τὸ σύμπλεγμα -τι-, ποὺ ἄλλοτε τὸ ἀποδίδουν ἔτσι καὶ ἄλλοτε, πιδ γνήσια, νομίζω -ται-: *ιασιί, πότσι, τσι* (=γιατί, πότε, τι) κτλ. Γιὰ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ βέβαια μὲ τὸ δικίον τους μποροῦν νὰ ἐπικαλεστοῦν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὅχι μόνο τὸν ἀσυμβίβαστο μὲ τέτοιες εἰδικὰ δουλειὰς δαίμονα

τοῦ τυπογραφείου ἀλλὰ καὶ τὸ δικαιολογημένο ξεγέλασμα τῶν ματιῶν τους, ποῦ χρόνια ἔχει συνηθίσει στὴν κοινὴ μορφὴ τῶν λέξεων. Πρέπει ὁμως καὶ οἱ ἴδιοι νὰ καταβάλλουν πολλαπλὲς προσπάθειες ὅταν τυπώνουν ἰδιωματικὰ κείμενα κι ἀκόμα ν' ἀποφεύγουν ὅσο γίνεται ἐκείνην ἐκεῖ τὴν «ἐπέμβαση τῆς πένας» σὲ μυστικὲς ἀποχρώσεις ποῦ μόνο τὰ ἰδιώματά μας ξέρουν νὰ τίς ἀποτυπώνουν. Ὄταν ἀφήσουν νὰ κυλήσῃ ὁ ἰδιωματικὸς λόγος φυσικά καὶ αὐθόρμητα, θὰ ἔχουν νὰ δώσουν πολὺτιμα στοιχεῖα στὴν ἐπιστήμη. Ἐνα τελευταῖο παράδειγμα: Διδάσκει τὸ Συντακτικὸ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ὅτι μαζί μὲ τ' ἄλλα καὶ τὸ δοξαστικὸ ρῆμα *θαρρῶ* παίρνει γιὰ ἀντικείμενο εἰδικὴ πρόταση ποῦ ἀρχίζει μὲ *ὅτι* ἢ μὲ *πὼς*: «Θαρρῶ πὼς καλύτερα εἶναι νὰ μείνουν» ἐδῶ» (Ἀχ. Τζαρτζάνου, Νεοελληνικὴ Σύνταξις ²2, 1953, § 238, σ. 52-53). Κι ἔτσι γράφουν οἱ δύο ἀπὸ τοὺς τρεῖς συγγραφεῖς μας: «Θαρρεῖς πὼς ὅλα τὰ πειράματα...» (Γιώβος, 22· βλ. καὶ παραπάνω), «Θαρροῦν οἱ φουκαράδες ὅτι τὰ ζῆσ'ν χίλια χρόνια», «Ἰγὼ σ'ν ἀρχὴ θάρσα ὅτι τὰ μοιράζν μπαχτιαβὰ» (Πιτένης, 68, 79). Γνησιότερα ὁμως ἀποδίδει τὴ σύνταξη (καὶ τοῦ κοζανίτικου ἰδιώματος) ὁ Παπαναοῦμ γράφοντας: «Θαροῦσαν εἶχιν ἀκουμπήσει οὐ χαλβὰς στὴ γλώσσα τα» (54), χωρὶς τὸ *ὅτι*, τὸ ὁποῖο παραλείπεται καὶ στὴ σύνταξη τοῦ *βλέπω*: «Γλέπς δὲ σ' ἄφκαν μαναχὴ σ' στὴ Σιάτιστα» (Παπαναοῦμ, 62· πβ. τὸ *λέγω* στὰ κοζανίτικα: «*Εἴπω* τὰ *ρθῆ*» κτλ.). Οἱ ἀξιολογῶνται συντάκτες τῶν ἰδιωματικῶν κειμένων ἔχουν ὅλες τίς δυνατότητες νὰ κάνουν πολυτιμότερη τὴν πολὺτιμη προσφορά τους καὶ στὴν ἐπιστήμη.

Ἰνστιτοῦτον Νεοελληνικῶν Σπουδῶν
(Ἰδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)
τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Δ. ΦΟΡΗΣ